

Uobičajeno, na kraju su dane bibliografske jedinice slovenskih arhivskih djelatnika u 1999. godini. Na kraju, radi se o vrlo zanimljivom časopisu koji svojim raznolikim sadržajem te popratnim ilustracijama, fotografijama i kopijama arhivskoga gradiva posebno privlači čitatelja.

Mirjana Pavković

Archivalische Zeitschrift, sv. 83, München 2000.

Časopis je 1876. godine počeo izdavati Kraljevski bavarski opći arhiv (*Königlich Bayerischen Allgemeinen Reichsarchiv*), koji 1921. godine mijenja ime u Bavarski glavni državni arhiv (*Bayerisches Hauptstaatsarchiv*). Od 1972. godine "Archivalische Zeitschrift" izlazi u izdanju Glavnog ravnateljstva državnih arhiva Bavorske. Časopis prati suvremena kretanja u njemačkoj i svjetskoj arhivistici, uključujući istraživanje izvora i pomoćne povijesne znanosti. Izlazi jedanput godišnje.

U prilogu pod naslovom: Razvitak arhivistike kao znanstvene discipline (*Die Entwicklung der Archivwissenschaft als wissenschaftliche Disziplin*), autor Hermann Rumschöttel, zaključuje da je put arhivistike do samostalne znanstvene discipline bio dug, ali uspješan. Vodio je preko opisno-povijesne funkcije kao pomoćne povijesne znanosti u 19. st. i prvoj polovici 20. st., do moderne i samostalne arhivske znanosti s vlastitim predmetom, ciljevima i metodama istraživanja: težište je spoznajnih procesa arhivistike arhiv kao institucija, arhivsko gradivo kao dokumentacijski i informacijski materijal te arhivski rad kao djelatnost arhivista. Tako da odgovor na pitanje o postojanju samostalne discipline "arhivska znanost" može biti samo potvrđan. No, nagradno pitanje prema autoru glasi: je li ova znanost priznata i od drugih? Autor ističe da postizanje općeg priznanja na znanstvenom području zahtijeva daljnje napore arhivske struke: odbijanje svake kanonizacije i dogmatizacije i stalno traženje novih odgovora na području arhivistike.

U ovom su broju časopisa pod naslovom: Arhiviranje digitalnih zapisa (*Digitale Unterlagen. Entstehung – Pflege – Archivierung. Empfehlungen für die Behörden des Freistaates Bayern*), objavljene i preporuke Glavnog ravnateljstva državnih arhiva Bavorske u vezi s nastankom, vrednovanjem, zaštitom i korištenjem digitalnih zapisa nastalih djelovanjem ureda javne uprave u Bavarskoj. Budući da uvođenje informacijske tehnologije u uredsko poslovanje za posljedicu ima informaciju u digitalnom obliku, potrebno je osigurati da te informacije u potpunosti i u istom kontekstu budu korištene i godinama i desetljećima nakon njihovog nastanka (problem autentičnosti digitalnih dokumenata i čitljivosti radi brzog razvoja informacijske tehnologije). Arhivske su ustanove suočene s istim problemom kao i državna uprava,

jer one preuzete digitalne zapise moraju trajno održavati pristupačnima za korisnike. U preporukama se definiraju vrste digitalnih zapisa (diskete, tvrdi diskovi, CD), njihov sadržaj (dokumenti, multimedijalni podaci – fotografije, karte, planovi, audiovizualno gradivo, baze podataka), načela uredskog poslovanja ureda javne uprave i njezine suradnje s nadležnim arhivskim ustanovama, s naglaskom na primjeni informacijske tehnologije u upravljanju dokumentima i njezinih potencijala u racionalizaciji poslovanja, postupak predaje digitalnih zapisa nadležnim arhivima (trajno pohranjivanje) i to kao pojedinačnih dokumenata u međunarodno standardiziranim formatima, a ne cjelokupnih programa sa sadržajem datoteka, budući da programi brže zastarijevaju od formata u kojima su dokumenti izrađeni. Digitalni zapisi iz baze podataka trebaju se predati s potpunim opisom njihove strukture, koja mora biti sadržana u meta-dokumentaciji, tj. dokumenti su u potpunosti razumljivi tek na osnovi njihove međusobne povezanosti i u odnosu na više strukturalne razine. S obzirom na stalne inovacije na području informacijskih znanosti, upozorava se na to da ove smjernice podliježu promjenama.

Hans Dieter Loose detaljno opisuje cijeli proces izgradnje nove zgrade Državnog arhiva u Hamburgu, od biranja lokacije, raspisivanja natječaja, arhitekture zgrade, prikaza rasporeda uredskih i spremišnih prostorija, rješavanja pitanja njihove klimatizacije, pa sve do preseljenja koje je započelo u rujnu i završilo u prosincu 1997. godine. Nekoliko crno-bijelih fotografija i planova zgrade zaduženo je za vizualan dojam. Autor ističe da su izgradnja nove arhivske zgrade i gospodarski razvitak grada međusobno uvjetovani: Hamburg je prodao zemljište u ABC-ulici na kojem se u središtu grada nalazila stara zgrada arhiva izgrađena 1972. Kupcu je trebala atraktivna lokacija. Cijena je bila izgradnja nove zgrade na gradskom zemljištu izvan središta grada. Kod planiranja i izvođenja radova, veličina, struktura i opremljenost zgrade bile su utvrđene ugovorom i obvezom konzultacije arhivske uprave i područnog ureda za izgradnju grada. Razlozi izgradnje nove zgrade bili su sljedeći: kapacitet spremišnog prostora Državnog arhiva u Hamburgu bio je iscrpljen već sredinom 1980-ih godina, broj se korisnika u razdoblju 1973-1983. skoro udvostručio, dok se prostor čitaonica nije povećao. Posljedica je bila potreba rezerviranja mjesta u čitaonici osam tjedana unaprijed. Zbog ustanovljene visoke koncentracije azbesta, bilo je potrebno sveobuhvatno saniranje zgrade arhiva, što bi koštalo nekoliko milijuna njemačkih maraka. Nakon 15-godišnjeg besprijekornog rada klima-uređaj počeo je otkazivati.

Nova zgrada ima površinu od 9.710 m², od toga na spremišni prostor otpada 6.450 m², 2.608 m² na uredske prostorije, 388 m² na čitaonicu i popratne prostorije, 164 m² na reprezentativni prostor. Materijali štetni za zdravlje (npr. PVC) nisu se koristili, ali zbog skupoće nadležna je uprava odbila i ekološke zahtjeve, kao što su npr. korištenje kišnice i solarne energije, ocijenivši ih "luksuzom". Ipak, Državni se

arhiv izborio za model klimatizacije spremišta bez prevelikog udjela umjetne klimatizacije ("Šleski model"), iako je dodatni trošak predstavljala posebna izgradnja vanjskih zidova.

Sljedeći se prilog, na primjeru pokrajine Hessen, bavi praksom čuvanja, vrednovanja i predaje gradiva Zemaljskih ureda za pomoć invalidima i socijalnu skrb, u čijoj je nadležnosti rješavanje zahtjeva za pomoć osobama koje su u ratnim događanjima, tijekom vojne službe ili u posebnim poslijeratnim okolnostima (boravak u zatvoru, žrtve nasilja) pretrpjele zdravstvene posljedice. Zemaljski su uredi proizašli iz ureda za pomoć ratnim invalidima, ustanovljenim u pruskoj vojsci još u 19. st. Ti su se uredi sve do kraja Prvog svjetskog rata nalazili u nadležnosti vojnih vlasti (reguliranje prava na mirovine), nakon čega prelaze u nadležnost ministarstva rada, čime njihov rad dobiva i socijalni aspekt. Cilj je bila reintegracija ratnih invalida u društvo (pravo na liječenje i lijekove, invalidska pomagala, osposobljavanje za obavljanje posla). Od 1950-ih godina nadalje, saveznim je zakonima proširivana nadležnost tih ureda i na ostale oblike invalidnosti (odštete za zdravstvene posljedice odsluženja vojnog roka ili obavljanje civilne i pogranične službe, pomoć za žrtve nasilja, za žrtve političkih i kaznenih progona za vrijeme DDR-a, te za oko 16.000 osoba iz Albanije, Češke i bivše Jugoslavije, koje su se u Drugom svjetskom ratu borile na njemačkoj strani). U njihovoj je nadležnosti i provođenje zakona o dječjem doplatku i zakona o staračkim domovima.

Savezno su i zemaljsko ministarstvo za rad i socijalnu skrb izradili 1960-ih godina 20. st. prve odredbe o čuvanju, vrednovanju i predaji medicinske i ortopedske dokumentacije s područja pomoći za žrtve rata. Time je definirana arhivska vrijednost dokumenata: medicinska vrijednost (s današnjeg su to stajališta samoubojstva, zdravstvene posljedice zračenja i sl.), i povijesna vrijednost (slučajevi koji bi mogli imati sudske posljedice zbog navođenja lažnih podataka i prijave). U ovoj su fazi nedostajale smjernice za vrednovanje gradiva s obzirom na znanstvene zahtjeve za osiguranjem iskoristivog istraživačkog materijala.

Prema autoru, što je dokumentacija starija, ima veću informacijsku vrijednost. Posebno se to odnosi na dokumente starije od 1918. godine, s opširnim medicinskim izvještajima, na zdravstvene kartone s podacima o suvremenim načinima liječenja ratnih povreda i bolesti.

Gradivo nastalo nakon Drugog svjetskog rata primarno odražava samo upravni proces rješavanja podnesenih zahtjeva za pomoć. Obrada je zahtjeva formalizirana uporabom obrazaca. Informacijska je vrijednost sažetih medicinskih izvještaja mala. Masu ovog gradiva čine obrasci za izračunavanje iznosa pomoći na osnovi prihoda, imovine i stupnja invalidnosti.

Autor predlaže predaju medicinske i povijesne dokumentacije (1% ukupne dokumentacije). Preuzeli bi se i dokumenti koji ne ulaze u ovu skupinu, ali su relevan-

tni i imaju karakter "netipičnog", npr. gradivo koje sadrži podatke o poznatim osobama javnog života iz politike, znanosti, kulture, sporta, slučajevi koji su izazvali javni interes. Potreba za socijalno-znanstvenim istraživanjima pokrila bi se izdvajanjem manjeg dijela klasičnih slučajeva za dokumentiranje "tipičnog" (područja dužnosti ureda). Za određivanje tipično-reprezentativnih dokumenata autor preporučuje postupak "štih-probe". Prednost je ovog pristupa jednostavnost i mali radni utrošak i Zemaljskog ureda i arhivskih ustanova. Zbog jednolikosti ovih masovnih dokumenata dovoljna je kvota arhiviranja od 1%, i to kao i u Državnom arhivu u Hamburgu ili Baden-Württembergu, izborom jednog slova abecedno složenih dokumenata.

Paul Marcus u svom članku Prusko ministarstvo za blagostanje (1919-1932) (*Das Preußische Ministerium für Volkswohlfahrt*), daje sažeti kronološki pregled ustroja, djelatnosti i nadležnosti navedenog ministarstva. Prema sačuvanim izvorima Ministarstvo je bilo nadležno za pitanja zdravstva, socijalne skrbi, sporta, kreditnih zavoda, za izgradnju gradskih stanova i upravu hipoteka na nekretnine. Iz razloga racionalizacije uprave, ukinuli su ga nacionalsocijalisti 1932. godine, a područja njegove nadležnosti rapodijeljena su na druga ministarstva: zdravstvo u Ministarstvo unutarnjih poslova, socijalna skrb, sport, socijalne i odgojne ustanove u Ministarstvo za znanost, umjetnost i obrazovanje, kreditni zavodi u Ministarstvo gospodarstva i rada, itd.

Autor ukazuje na to da je ujedinjenjem Njemačke prije 10 godina omogućeno ujedinjenje i pojedinih fondova Tajnog državnog arhiva u Berlinu, koji su 1949/1950. preneseni u Središnji državni arhiv DDR-a, u podružnicu u Merseburgu. Gradivo je 1993/1994. godine vraćeno u Berlin, što je i autoru olakšalo rad na ovom prilogu. Pred njemačkim je arhivistima veliki posao povezivanja gradiva razdvojenog prije 50 godina koje se još uvijek nalazi u dva odvojena spremišta u Berlinu (u glavnom spremištu Tajnog državnog arhiva u Berlin-Dahlemlu i u jednom vanjskom spremištu u berlinskoj Zapadnoj luci).

Dieter Heckmann je u okviru popisivanja fonda "Statistički zemaljski ured" u Tajnom državnom arhivu u Berlinu, pronašao popis teritorijalnih promjena Pruske u razdoblju 1937-1938. prema abecednom popisu mjesta. Jedan je od glavnih uzroka tih teritorijalnih promjena bila izgradnja hamburške luke. Posljedica je bila nova struktura uprave. Popis može poslužiti kao pomoćno sredstvo u određivanju gradiva preuzetog od pruskih provincijskih ureda javne uprave i privatnih osoba.

Horst Blanck daje pregled rukopisnog materijala (drvo, papirus, koža, pergamenta, glinene pločice, kameni zapisi, metal) i knjižnih oblika (svitak, kodeks) klasične antike.

Slijedi životopis bivšeg glavnog ravnatelja državnih arhiva Bavarske, prof. dr. Heinza Liebericha, preminulog 1999. godine.

Na kraju časopis donosi bibliografiju arhivističke literature za 1996. i 1997. godinu za njemačko i ostalo evropsko područje (Njemačka, Belgija, Danska, Francuska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Austrija, Poljska, Švedska, Švicarska i Lichtenstein, Slovačka, Slovenija, Češka, Mađarska).

Danijela Marjanić

Der Archivar, god. 54, br. 3, Düsseldorf 2001.

Na poticaj ravnatelja Državnog arhiva u Düsseldorfu, dr. Bernharda Vollmera, pokrenut je 1946. godine časopis *Der Archivar*. Od 1948. godine, kada je registriran kao službeni list pokrajine Nordrhein-Westfalen, dobio je funkciju službenog vjesnika svih arhivskih ustanova na njemačkom području te Udruge njemačkih arhivista. Časopis izlazi u izdanju Glavnog državnog arhiva pokrajine Nordrhein-Westfalen četiri puta godišnje u veljači, svibnju, srpnju i studenom. Naklada iznosi oko 4000 primjeraka. *Der Archivar* obrađuje najrazličitije teme s područja arhivske teorije i prakse u obliku kraćih izvještaja i obavijesti o aktualnim arhivističkim pitanjima iznijetim u prilogama i referatima na međunarodnim i njemačkim stručnim skupovima i u stručnoj arhivističkoj literaturi, te kao službeni vjesnik Udruge njemačkih arhivista informira o kadrovskim promjenama, aktivnostima i projektima s područja arhivske djelatnosti.

U uvodnom se članku Konrad Schneider (*Das Ende der Aktenzeit? Eine Herausforderung für die Archive*) na primjeru Frankfurta na Majni bavi problemom upravljanja i predaje pismohranskog gradiva ureda gradske uprave nadležnim arhivskim ustanovama, tj. njihovom suradnjom, odnosno nedostatkom suradnje, čiji je prema autoru glavni uzrok nepoznavanje zadaća gradskih arhiva od strane uprave. Iako je uredsko poslovanje gradske uprave regulirano odgovarajućim propisima (za Frankfurt to je "Uredba o uredskom poslovanju gradske uprave" iz 1969), često se događa da pismohrane nemaju npr. dokumentaciju stariju od 1980. godine, a razlog tomu je upravo nepoznavanje tih uredbi o radu pismohrana i djelatnosti gradskih arhiva. Kod preseljenja ureda često dolazi do uništavanja gradiva. Pritisak racionalizacije na rad uprave često ide na štetu pismohrana. Osim toga, kod izlučivanja gradiva ne traži se suradnja i odobrenje arhivskih ustanova. Neki uredi ne dozvoljavaju pristup gradivu pismohrana. Razlog je tome možda upravljanje dokumentima koje nije u skladu s propisima gradske uredbe o uredskom poslovanju. Gubitak kvalitete u dokumentiranju djelatnosti uprave očituje se i u tome, da se mnoge odluke donose usmeno u ugovornim objektima u središtu grada, tako da pisani zapis dokumentira što se dogodilo, ali ne i kako. Autor zaključuje da treba poraditi na tome, da se

Ističe se da o potrebi prezentacije obavijesnih pomagala na Internetu nije potrebno posebno diskutirati, o on-line obavijesnim pomagalima postoji i stručna literatura i konkretni primjeri. Najvažnije je pronaći primjeren način za njihovo predstavljanje na Internetu, tj. definirati postupke koji bi omogućili prijenos velikih količina podataka na Internet. Tako bi se npr. obavijesna pomagala za fondove koji ne očekuju prirast, mogla izraditi bez nekih većih problema, dok bi za fondove za koje se očekuje redovni prirast (npr. fondovi pojedinih saveznih ministarstava), dopuna istraživanju bila banka podataka, koja je primjerenija dinamičnom karakteru tih arhivskih fondova. Prvi upit u tom slučaju još ne bi omogućavao pristup postojećim klasifikacijskim strukturama, nego bi, kao što je to i danas uobičajeno, rezultate prikazao u obliku liste, nakon čega bi na osnovi te liste bilo moguće pozvati detaljizirani prikaz traženog podatka.

Posljednji je veći članak prikaz poljskog arhivističkog časopisa "Archeion" za razdoblje 1995-2000. godine. "Archeion" je znanstveni časopis utemeljen 1926. godine, a sadrži studije o arhivističkim pitanjima sa sažecima na ruskom, engleskom i francuskom, prikaze i recenzije knjiga i članaka poljskih i stranih autora te bibliografske zabilješke. Poučan je izvještaj (sv. 96, str. 50-62) četveročlane stručne skupine Međunarodnog arhivskog vijeća, o rezultatima njihove posjete poljskim državnim arhivima u razdoblju 19. veljače – 1. ožujka 1995. godine. Središnja je točka u ovom izvještaju nezadovoljavajuća situacija s obzirom na nedovoljan broj namjenskih arhivskih zgrada: preporučuje se izgradnja novih zgrada, svrsishodnijih i jeftinijih od modernizacije postojećih. Upozorava se na potrebu poboljšanja strategije kod konzervacije tonskih i audiovizualnih zapisa, veće sudjelovanje Glavnog ravnateljstva državnih arhiva u reformama područne uprave, što se odnosi na problem hijerarhijskih odnosa između središnjeg i područnih ureda uprave, koji lokalnim čimbenicima ostavljaju premalo slobodnog prostora, na potrebu izgradnje obrazovnog sustava te stalnog usavršavanja arhivskog osoblja u okviru arhivskih ustanova, na potrebu izrade računalnih programa sa svrhom izrade baze podataka za područje cijele države, pri čemu su glavni problemi pri uvođenju novih informacijskih tehnologija u arhivske ustanove ne tehničke, nego metodološke, pravne ili ljudske prirode. Tu je i preporuka za ostvarivanje uzajamnog jamstva razmjene informacija na međunarodnom planu, tj. pristupa onom gradivu koje se nalazi u inozemstvu, a odnosi se na povijest Poljske.

Danijela Marjanić